

BEYNƏLXALQ
MÜNASİBƏTLƏRİN
TƏHLİLİ
MƏRKƏZİ

TƏHLİL

Ermənistan-Hindistan hərbi əməkdaşlığının səbəbləri və Hindistan silahlarının Cənubi Qafqazda güc balansını dəyişmək imkanları

Fuad Abdullayev

📍 Mirzə İbrahimov 8, Bakı, AZ1005, Azərbaycan

📞 (+994 12) 596-82-39, (+994 12) 596-82-41

🌐 E-mail: www.aircenter.az, info@aircenter.az

MAY 2024

Ermənistan və Hindistan arasında hərbi və hərbi-texniki əlaqələrin inkişafı prosesi

2020-ci ildən sonra Cənubi Qafqaz regionunda yaranmış status-kvo Ermənistan hakimiyyətini təhlükəsizlik üzrə yeni hərbi tərəfdaşlar axtarmağa məcbur edib. Nəticədə Paşinyan hökuməti bu tərəfdaşları Hindistan və Fransa timsalında tapmağa nail olub. Qeyd edək ki, Ermənistan-Hindistan münasibətlərinin intensivləşməsi Hindistanın xarici işlər nazirinin 2021-ci ilin yazında Ermənistana səfəri ilə başlayıb. Davamında 2022-2023-cü illər ərzində Ermənistan XİN rəhbəri Ararat Mirzoyanın iki, Ermənistanın müdafiə naziri Suren Papikyanın, ER SQ-nin Baş qərargah rəisi general-leytenant Edvard Asryanın və ER Təhlükəsizlik Şurasının katibi Armen Qriqoryanın Hindistana bir səfərləri olub. Səfərlər kontekstində siyasi-iqtisadi təmaslarla yanaşı, Dehli və İrəvan arasında hərbi-texniki sahədə də əməkdaşlığın intensivləşdiyi müşahidə olunmuşdur. Xüsusilə qeyd etmək lazımdır ki, 18.10.2022-ci il tarixdə Hindistana səfəri çərçivəsində Suren Papikyan Hindistanın Müdafiə Naziri Şri Racnat Sinq ilə görüş keçirmiş, iki tərəf də əməkdaşlığın hazırkı səviyyəsindən məmnunluq ifadə etməklə yanaşı, əməkdaşlığın genişləndirilməsi imkanlarını, ikitərəfli hərbi və hərbi-texniki əməkdaşlığın bir sıra məsələlərini müzakirə etmişdir. Davamında isə 02-04 mart 2023-cü il tarixləri arasında ER SQ-nin Baş qərargah rəisi general-leytenant Edvard Asryan rəhbərliyi ilə nümayəndə heyəti Hindistanda səfərdə olmuşdur. Səfər çərçivəsində general-leytenant E.Asryan, Hindistanın Müdafiə Qərargahının rəisi general Anil Çauxan ilə görüşmüş və onlar ikitərəfli əməkdaşlıq və regional təhlükəsizlik məsələlərini, eləcə də Ermənistan və Hindistan arasında əməkdaşlığın genişləndirilməsi imkanlarını müzakirə etmişlər.

Ümumiyyətlə, Hindistanın Qərb tərəfindən geosiyasi rəqib kimi qəbul edilməməsi və nəticədə Ermənistanın bu ölkə ilə əlaqələrinin inkişafının Qərbyönümlü geosiyasi kursdan sapma kimi qəbul olunmaması, eyni zamanda Hindistanın Rusiya ilə fəal hərbi əməkdaşlığı və İran ilə iqtisadi əlaqələri Ermənistan-Hindistan münasibətlərinin inkişafında geosiyasi maneələri aradan qaldırmışdır.¹ İki ölkə arasında siyasi, iqtisadi və xüsusilə hərbi-texniki əməkdaşlığın dərinləşməsinə elə bu çərçivədə qiymətləndirmək mümkündür.

---

¹ Эксперт: Индия не отказывается от сотрудничества с Россией в области обороны, (baxılıb: 10.05.2024) <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/19840533>

Максименко, И., “Россия и Индия: сотрудничество на современном этапе”, (baxılıb: 09.05.2024) https://www.stoletie.ru/rossiya_i_mir/rossiya_i_indiya_sotrudnichestvo_na_sovremennom_etape_902.htm

Региональная связь - важный столп индийско-иранских отношений, Индия привержена проекту порта Чабатар: министр иностранных дел, (baxılıb: 07.05.2024) <https://www.indianewsnetwork.com/ru/20240116/regional-connectivity-a-critical-pillar-of-india-iran-ties-india-committed-to-chabahar-port-project-eam-jainshankar>

Компании из России и Индии договорились о развитии беспилотных авиасистем, (baxılıb: 09.05.2024) <https://ria.ru/20231115/indiya-1909526342.html>

Ermənistanın Hindistan silah bazarına yönəlməsinin səbəbləri

Qeyd etmək lazımdır ki, Ermənistanın Hindistan ilə hərbi əməkdaşlığının genişləndirilməsinə bir çox amil səbəb olmuşdur, lakin hərbi-texniki məsələləri əsas amillərdən biri kimi qiymətləndirmək olar. Belə ki, **Hindistandan alınmış yeni silahların Ermənistan SQ-nin balansında olan Rusiya və Sovet sistemləri ilə inteqrasiyasının daha asan həyata keçirilməsi mümkündür.** Eyni zamanda, **Hindistan hərbi sənayesinin Sovet və Rusiya silahlarının modernləşdirilməsi sahəsində qazandığı əhəmiyyətli təcrübəsi nəzərə alınmaqla, bu əməkdaşlıq Ermənistan ordusunda artıq mövcud olan silahların köklü deyil, qismən modernləşdirilməsi istiqamətində müəyyən imkanlar yarada bilər.** Hətta bu barədə Ermənistan SQ-nin Baş Qərargah rəisinin köməkçisi polkovnik Jirayr Amirxanyan Hindistanın “Economic Times” qəzetinə verdiyi müsahibə zamanı bildirib. O, qeyd edib ki, Hindistanda Sovet və Rusiya istehsalı olan müxtəlif növ hərbi texnika var və Hindistan bu silahlarını uğurla modernləşdirir. Ermənistanda da sovet və rus istehsalı bir neçə hərbi texnika nümunəmiz var və biz Hindistanın təcrübəsini mənimsəməkdə çox maraqlıyıq.²

Ermənistan və Hindistanın hərbi əməkdaşlığına dair mətbuatda çıxan məlumatların təhlili onu deməyə əsas verir ki, **hazırda Ermənistan Hindistandan artilleriya, zenit-raket, raket və radioelektron mübarizə sistemləri almağa üstünlük verir.** Ermənistanın bu növ silahlara marağını (1) 44 günlük müharibə dövründə Ermənistan SQ-nin xüsusilə hava hücumundan müdafiə (HHM) sisteminin zəifliyi, **(2)** silahlanmasında olan əksər HHM komplekslərinin köhnə və müasir döyüşün tələblərinə uyğun olmaması, **(3)** bəzi silahların texniki cəhətdən inteqrasiyasının asan olması və **(4)** hind istehsalı hərbi texnikanın qiymət olaraq öz analoqlarına nisbətən ucuz olması ilə izah etmək mümkündür.

Sadalanan səbəblərə açıqlıq gətirəcək olsaq, qeyd etmək olar ki, 44 günlük müharibə dövründə Ermənistan SQ-nin silahlanmasında olan “Osa-Ak”, “Kub”, “S-125”, “Kruq” kimi kiçik və orta mənzilli HHM komplekslərinin taktiki-texniki xüsusiyyətləri müasir döyüşün tələblərinə cavab vermirdilər. Məsələn, döyüşdə tətbiq edilən “Bayraktar” döyüş PUA-ları Ermənistanın silahlanmasında olan “Osa-Ak” zenit-raket komplekslərinin (ZRK) təsir zonasına daxil olmadan onları məhv etmək imkanına malik idilər.³ Eyni zamanda, hibrid döyüşün göstəricilərindən biri hesab edilən müxtəlif silah və texnikanın birgə tətbiqinə qarşı Ermənistan SQ-nin HHM sistemləri ələcsiz qaldı. Buna misal olaraq, Azərbaycan SQ-nin “Harop” kamikaze PUA-larının digər PUA və uçuş vasitələri (helikopter və döyüş təyyarələri) ilə birgə uğurlu tətbiqini göstərmək olar. Bunun nəticəsidir ki, Ermənistanın hərbi-siyasi rəhbərliyi öz dövlət

² Armenia seeks to know Indian way of modernising Russian arms, (baxılıb: 08.05.2024)

<https://economictimes.indiatimes.com/news/defence/armenia-seeks-to-know-indian-way-of-modernising-russian-arms/articleshow/104763943.cms>

³ Российский зенитный ракетный комплекс "Оса-АКМ", (baxılıb: 08.05.2024) <https://vpk.name/library/f/osa-akm.html>

büdcəsinə uyğun və nisbətən müasir hesab edilən Hindistan istehsalı HHM sistemlərini almaq qərarına gəlmişdir.

Ermənistanın Hindistandan alacağı HHM sistemləri arasında “Akaş” ZRK-lara diqqət yetirsək daha doğru olar. Belə ki, bu ZRK-ların incələnməsi zamanı müəyyən edilmişdir ki, kompleks Sovet istehsalı olan “Kub” kiçik mənzilli ZRK-nın Hindistan tərəfindən təkmilləşdirilmiş variantıdır və texniki cəhətdən bənzəridir. Ümumiyyətlə “Akaş” ZRK-lar qırıcı təyyarələr, qanadlı raketlər, PUA-lar və hava-yer raketləri kimi hava hədəflərini vurmaq, eləcə də vacib obyektlərin və qoşunların hava hücumundan müdafiəsi üçün təyin olunub. Qeyd etmək lazımdır ki, “Kub” ZRK-lar Ermənistan SQ-də mövcud olub, Azərbaycanın daha əvvəl işğal edilmiş ərazilərində yerləşdirilmişdi. Lakin 44 günlük müharibə zamanı onların bir batareyası Azərbaycan SQ tərəfindən məhv edilmiş, digər iki batareya isə Ermənistana daşınmışdır.⁴ Məlumat üçün bunu da qeyd edək ki, döyüş əməliyyatları zamanı bu vasitələrin radarının sıradan çıxarılması nəticəsində həmin vasitələr fəaliyyət göstərə bilməmişdir.

Ermənistanın hərbi-siyasi rəhbərliyinin Hindistan istehsalı silahlara marağı, yuxarıda da qeyd edildiyi kimi, hind silahlarının texniki inteqrasiyanın Ermənistan SQ-nin balansında olan silahlara daha asan və ucuz həyata keçirilmə imkandır. Bu kontekstdə əldə edilmiş məlumatların təhlili onu deməyə əsas verir ki, Ermənistanın hindli mütəxəssislərin köməyi ilə modernləşdirmək istədiyi texnikalardan biri məhz silahlanmasında olan “Kub” ZRK-lar ola bilər. Belə ki, “Kub” ZRK-larda istifadə olunan 3M9 tipli raketlərin praktiki cəhətdən “Akaş” ZRK-larda istifadəsi mümkündür. Eyni zamanda, “Akaş” ZRK-ların keçmiş sovet texnikasının təkmilləşdirilmiş variantı olmasını nəzərə alsaq, onların Ermənistanın HHM sisteminə inteqrasiyasının daha asan həyata keçiriləcəyi istisna edilmir. Bütün bu amillər Ermənistanın hansı səbəbdən məhz “Akaş” hava hücumundan müdafiə sisteminə üstünlük verdiyini göstərir. Rusiyanın “Dünya Silah Ticarətinin Təhlili Mərkəzi” (ЦАМТО) tərəfindən verilən rəsmi məlumatlara əsasən, Ermənistan Hindistandan 600-720 milyon ABŞ dolları dəyərində 15 ədəd “Akaş” ZRK buraxılış qurğusu alıb.⁵ Bununla yanaşı, Hindistan “Kub” ZRK-lar ilə yanaşı, sovet istehsalı özüyəriyən zenit qurğusu ZSU-23-4 “Şılka” və T-72 tanklarını da modernləşdirir.⁶ Qeyd etmək lazımdır ki, bu iki texnika da ER SQ-nin silahlanmasında mövcuddur.

Bu amillər özü-özlüyündə Ermənistanın Hindistan ilə hərbi və hərbi-texniki əməkdaşlığa olan marağını açıqlaya bilər. Nəticə etibarlı ilə Ermənistan həm əlavə

⁴ Уничтожен вражеский ЗРК «Куб» - ВИДЕО, (baxılıb: 04.05.2024) <https://media.az/politika/unichtozhen-vrazheskiy-zrk-kub-video>

⁵ Вооруженные силы Армении получают 15 пусковых установок ЗРК «Акаш», (baxılıb: 05.05.2024) <https://armstrade.org/includes/periodics/news/2023/1222/111077150/detail.shtml>

⁶ Новый двигатель и радар с АФАР: В Индии провели очередную модернизацию советской ЗСУ-23-4 «Шилка», (baxılıb: 15.05.2024) <https://topwar.ru/179348-novyj-dvigatel-i-radar-s-afar-v-indii-proveli-ocherednuju-modernizaciju-sovetskoj-zsu-23-4-shilka.html>

Индийская компания представила «усовершенствованию версию Т-72» - танк Atharva, (baxılıb: 15.05.2024) <https://topwar.ru/235553-indijskaja-kompanija-predstavila-gibridnyj-tank-atharva-na-baze-t-72-i-t-90s.html>

sursat və ehtiyat hissə almaq yükündən az da olsa qurtulmuş olacaq ki, bunu da iqtisadi cəhətdən zəif ölkə üçün vacib hesab etmək olar.

Yuxarıda da qeyd edildiyi kimi, Ermənistanın Hindistan bazarına yönəlməsinin digər səbəbi dünya bazarında hind istehsalı olan hərbi texnikanın qiymət baxımından öz analoqları ilə müqayisədə daha ucuz olmasıdır. Məsələn: “Akaş” ZRK-nın 1 ədəd raketinin qiyməti təqribən 500 min ABŞ dolları olduğu halda, analoji Qərb istehsalı sistemlərin 1 ədəd raketinin qiyməti 1,2-1,5 milyon ABŞ dolları arasında dəyişir.⁷ Hətta “Akaş” ZRK-nın Qərb analoqu olan “NASAMS II” ZRK-ların 1 ədəd raketinin qiyməti təqribən 2-4 milyon ABŞ dolları arasındadır.⁸

Hindistan silahlarının Cənubi Qafqazda güc balansını dəyişmək imkanları

Ermənistanın almaq istədiyi “Akaş” ZRK-ların taktiki-texniki xüsusiyyətlərinə nəzər yetirdikdə, onların XXI əsr üçün çox da pis sistem olmadığını qeyd etmək olar. Belə ki, komplekslər müasir çoxfunksiyalı «Rajendra» radarı ilə təchiz olunub. Eyni zamanda, raketlərin başlığına radiopartladıcıdan əlavə, kontakt partladıcı da yerləşdirilib ki, bu da raketə trayektorianın son hissəsində kifayət qədər dəqiq tuşlama imkanı yaradır. Lakin əlavə HHM vasitələri olmadan “Akaş” ZRK-ların etibarlı HHM sistemi yarada biləcəyini söyləmək çətindir. Yəni orta mənzilli ZRK kompleksləri ilə yanaşı, S-300 və onun analoqu olan uzaq mənzilli ZRK-lar da vahid HHM sisteminə daxil olmalıdır.

Aparılmış monitorinq zamanı müəyyən edilmişdir ki, “Akaş” ZRK-ların taktiki-texniki cəhətdən bəzi zəif tərəfləri də var. Belə ki, «Rajendra» radiolokasiya stansiyasının texniki imkanları aşağı hündürlükdə uçan hədəflərə qarşı müəyyən boşluq verə bilər. Söhbət həmin radarların aşkar etmə zonasının minimal sərhədindən gedir ki, bu da 30 metr təşkil edir. Yəni 30 metrdən aşağıda uçan bütün uçuş obyektləri “Akaş” ZRK tərəfindən vurulmaya bilər. Eyni zamanda, “Akaş” ZRK raketlərinin aşağı hündürlükdə hədəfə doğru hərəkəti zamanı hədəfdən sapma yaşana bilər. Bu məlumatlar fonunda, ehtimal etmək olar ki, ərazi relyefinə uyğun 25-30 metr hündürlükdə hərəkət edən müasir taktiki, eləcə də qanadlı raketlər “Akaş” ZRK-ların təsir zonasına daxil olmadan, onları məhv edə bilərlər.⁹ Misal üçün, Türkiyənin hərbi sənayesi tərəfindən üzərində işlənən “Gezgin” qanadlı raketlərin gələcəkdə döyüşlər zamanı “Akaş” ZRK-lara qarşı uğurla tətbiq edilə biləcəyini ehtimal edə bilərik. Bununla yanaşı, qeyd

---

⁷ Armenia Done, Egypt On Queue: Why India's Akash SAM Is So Sought After, (baxılıb: 09.05.2024) <https://www.etvbharat.com/english/opinion/opinion-news/armenia-done-egypt-on-queue-why-india-akash-sam-is-so-sought-after/na20231224172727396396593>

⁸ Китайский ЗРПК FK-3000 может работать и как кувалда, и как мухобойка, (baxılıb: 09.05.2024) <https://19rusinfo.ru/politika/25977-kitajskij-zrpk-fk-3000-mozhet-rabotat-i-kak-kuvalda-i-kak-mukhobojka>
Мыленко, В., Стало известно, сколько стоит один выстрел NASAMS, (baxılıb: 09.05.2024) <https://war.novyny.live/ru/stalo-vidomo-skilki-koshtuie-odin-postril-nasams-103075.html>

⁹ Не прогадал ли Вьетнам с индийским «Акашем»? (baxılıb: 05.05.2024) <https://topwar.ru/107205-ne-progadal-li-vietnam-s-indiyskim-akashem.html>

Зенитно-ракетный комплекс AKASH (Индия), (baxılıb: 07.05.2024) <https://nevskii-bastion.ru/akash-zrk/>

etmək lazımdır ki, radarın məhv edildiyi təqdirdə, buraxılış qurğularının fəaliyyəti, demək olar, sifıra bərabər olacaq.

İrəvanın Hindistandan almaq istədiyi digər silah növü Hindistanın Müdafiə Tədqiqatları və İnkişafı Təşkilatı ilə Rusiyanın “NPO Mashinostroeniya” təşkilatının birgə yaratdıqları “BrahMos Aerospace Limited” şirkətinin istehsal etdiyi supersonik “Brahmos” (digər adı ilə PJ-10) «hava-yer» sinifli qanadlı raketlərdir.¹⁰ Qeyd etmək lazımdır ki, supersonik orta mənzilli “BrahMos” raketini Hindistan ərazisində yığılır, raket gövdəsinin əsas hissələri də Hindistan müəssisələri tərəfindən yaradılır. Ermənistanın Su-30SM təyyarələrini Rusiyadan sursatsız aldığına nəzərə alsaq, ehtimal etmək olar ki, Ermənistan “BrahMos” raketlərini öz arsenalında olan Su-30SM qırıcıları üçün ala bilər. Qeyd edək ki, “BrahMos” raketləri Hindistanın Su-30MKI təyyarələri üçün nəzərdə tutulsa da, istisna edilmir ki, hindli mütəxəssislər bu raketləri Ermənistanın Su-30SM təyyarələrinə inteqrasiya edə bilərlər.¹¹

Bununla yanaşı, Ermənistanın Hindistandan aldığı “Pinaka” reaktiv yaylım atəş sisteminə, 155mm/52 çaplı ATAGS dartınan haubitsa və 155mm/39 çaplı MArg özüyəriyən artilleriya qurğularına da diqqət yetirmək zəruridir. Belə ki, bu silahların taktiki-texniki göstəricilərinə nəzər yetirdikdə, onların nəzəri cəhətdən effektiv olduqlarını qeyd etmək lazımdır. Lakin alınan artilleriya qurğularının real döyüş təcrübəsi olmadığı üçün onların döyüş zamanı özlərini necə nümayiş etdirəcəkləri, sıradan çıxdığı zaman ehtiyat hissələrlə hansı formada təmin olunacaqları, təmirləri harada və kimlər tərəfindən ediləcəyi böyük sual doğurur.

Əlbəttə, hərbi əməliyyatlar zamanı uğurlar əldə etmək üçün effektiv silahların alınması qədər, onların ehtiyat sursatlarla tədarükü də, xüsusilə döyüş zamanı sursat sərfiyyatının artması səbəbindən böyük əhəmiyyət daşıyır. Bu suallara cavab tapmaq üçün Ermənistanın coğrafi mövqeyi kimi sadə bir şeydən çıxış etmək olar. Belə ki, hazırda Ermənistan üçün logistika məsələləri mürəkkəblik təşkil edir və ehtimal edilən döyüş əməliyyatları zamanı yarana biləcək problemlərin operativ həllini təmin etmək müəyyən çətinlik yarada bilər. Prinsipcə İrandan gələn avtomobil yolu ilə bəzi hərbi yüklərin daşınması mümkündür, lakin bu zaman da təqribən 40 km-lik dəhliz Azərbaycan SQ-nin silahlanmasında olan bəzi artilleriya və reaktiv yaylım atəş sistemləri ilə asanlıqla vurula bilər. Gürcüstan ərazisindən daxil ola biləcək hərbi yüklərin isə operativlik baxımından problem təşkil edəcəyi ehtimalı böyükdür.

---

¹⁰ BrahMos Aerospace şirkətinin rəsmi internet səhifəsi, (baxılıb: 08.05.2024) <https://brahmos.com/ru-content.php?id=1>

¹¹ Цыганкова, С., Индия впервые запустила ракету BrahMos с истребителя Су-30МКИ, (baxılıb: 09.05.2024) <https://rg.ru/2022/05/12/reg-szfo/india-vpervye-zapustila-raketu-brahmos-s-istrebitelia-su-30mki.html>

Индия может поставить Армении крылатые ракеты «BrahMos» и баллистические ракеты «Pralay», (baxılıb: 07.05.2024) <https://news.am/rus/news/798976.html>

Индия - идеальный кандидат для усовершенствования истребителей Армении Су-30: Forbes, (baxılıb: 07.05.2024) <https://www.armenpress.am/rus/news/1101502.html>

Digər tərəfdən, məsələnin maddi aspektinə də diqqət yetirmək vacibdir. Belə ki, NATO standartlarına uyğun olan sursatları almaq Ermənistan üçün prinsipcə mümkündür və bu sursatlar müxtəlif ölkələrdə istehsal edilir, lakin onların Rusiya və Sovet istehsalı silahların sursatlarından qiymət olaraq fərqlənməsi sursat tədarüku məsələsində müəyyən maliyyə yükü yaradır. Qeyd etmək lazımdır ki, Ermənistan ərazisində NATO standartlarına cavab verən sursat zavodları yoxdur və NATO standartlarına uyğun gələn sursatların qiyməti daha bahadır, bu da Ermənistan kimi bir dövlət üçün əlavə maliyyə yüküdür. 214mm-lik “Pinaka” reaktiv yaylım atış sistemləri üçün isə vəziyyət daha qəlizdir. Belə ki, bu kalibrə malik reaktiv raketlər yalnız Hindistanda istehsal olunur və ehtimal etmək olar ki, döyüşlərin gedişatı zamanı tədarükü problem olacaq. Sursatları daşımaq üçün kommersiya təyyarələri icarəyə götürmək və onların təyyarə ilə daşınmasını təmin etmək də mümkündür, lakin bu zaman sursatların maddi dəyəri qat-qat baha başa gəlmiş olacaq.

Nəticə

Ümumiyyətlə, son 2-3 il ərzində iki ölkə arasında sıx hərbi əməkdaşlığa baxmayaraq, hazırda Hindistanın hərbi sənayesinin Cənubi Qafqaz regionunda hərbi balans kökündən dəyişə biləcəyini gözləmək olmaz. Birincisi, Hindistanın özü ən böyük silah idxalçılarından biridir və silah istehsalçıları arasında qabaqcıl mövqe tutmur. Eyni zamanda, Hindistandan əsas silah idxal edən ölkələr arasında Myanma, Fillipin, Butan, Banqladeş və Şri-Lankanı qeyd etmək olar ki, bu da Hindistan silahlarına beynəlxalq marağın olmadığı göstəricisidir. Bununla yanaşı, Hindistanın hərbi sənayesinin əsasını sovet və ya rus silahları təşkil etdiyi heç kimə sirr deyil.¹²

Lakin buna baxmayaraq, Ermənistan hakimiyyəti Cənubi Qafqazda qeyri-sabit geosiyasi vəziyyət və yeni təhlükəsizlik təhdidlərinin mövcudluğu şəraitində Hindistanı təhlükəsizlik risklərini azalda və güc balansını bərpasında dəstək ala biləcək əsas istiqamətlərdən biri hesab etdiyi üçün iki ölkə arasında siyasi, iqtisadi, hərbi, hərbi-texniki və digər sahələrdə əməkdaşlığın artacağı istisna edilmir. Ermənistan və Hindistan arasında hərbi və hərbi-texniki sahədə əməkdaşlıq nisbətən yeni olsa da, bunu Ermənistan üçün perspektivli istiqamətlərdən biri hesab etmək olar. Habelə iki ölkənin balansında olan Sovet və ya Rusiya istehsalı silahların modernləşdirilməsi kontekstində əməkdaşlığın genişlənməsi ehtimalı yüksək qiymətləndirilir.

Bundan əlavə, **Hindistan Ermənistanda müasir döyüş və digər növ PUA-larının istehsalının inkişafına da ciddi töhfə verə bilər.** Belə ki, son illər ərzində Hindistanın hərbi-siyasi rəhbərliyi PUA sənayesinin inkişafına xüsusi diqqət yetirməyə başlayıb ki,

---

¹² Dr. SAROJ BISHOYI, “India’s Defence Exports Recent Trends and The Way Forward”, (baxılıb: 07.05.2024) <https://www.vifindia.org/sites/default/files/Indias-Defence-Exports-Recent-Trends-and-the-Way-Forward.pdf>

European arms imports nearly double, US and French exports rise, and Russian exports fall sharply, (baxılıb: 06.05.2024) <https://www.sipri.org/media/press-release/2024/european-arms-imports-nearly-double-us-and-french-exports-rise-and-russian-exports-fall-sharply>

Экс-посол Индии Панкадж Саран: Индия не может выбрать ничью сторону, (baxılıb: 06.05.2024) <https://www.pravda.ru/world/1995342-indiya/>

bu da ölkədə həmin sahənin inkişafına səbəb olub. Hətta Hindistan hökuməti Silahlı Qüvvələrinin bütün növ qoşun bölmələrinin pilotsuz uçuş aparatları ilə təchiz edilməsi üzrə 10 illik proqram təsdiq edib və layihənin icrasını yerli şirkətlərə vermək tələbi qoyub.

Qeyd edək ki, son vaxtlar Hindistanda kəşfiyyat-zərbə və müxtəlif ölçülü döyüş pilotsuz uçuş aparatları üzərində aparılan işlər intensivləşdirilmişdir¹³ İstisna edilmir ki, Hindistan və Ermənistan bu sahədə əməkdaşlıq etsin. Belə ki, Ermənistan hökumətinin 25.12.2023-cü il tarixli N-2300-L nömrəli qərarında “Ermənistan Respublikasının hökumətinin 2021-2026-cı illər arasında fəaliyyət tədbirləri” proqramının əlavəsində ER XİN qarşısında Hindistan ilə münasibətlərdə Regional təhlükəsizliyin gücləndirilməsinə yönəlmiş əməkdaşlığın təmin edilməsi və Ermənistanın yüksək texnologiyalar sahəsinin təşviqi tapşırığı qoyulub.¹⁴

2024-cü ildə Hindistanın Ermənistana hərbi attaşe təyin etməsi, ölkələr arasında aviakoridorun yaradılması, eləcə də ölkələrin Müdafiə nazirlikləri arasında 2024-2025-ci illər üçün Əməkdaşlıq Planını təsdiqləyən və müdafiə üzrə ikitərəfli hərbi əməkdaşlıq üzrə işçi qrupunun yaradılmasını nəzərdə tutan Protokolun imzalanması onu deməyə əsas verir ki, hər iki ölkə hərbi əməkdaşlığın dərinləşməsində maraqlıdır və əlaqələr artan xətt üzrə davam edəcək.¹⁵

Yuxarıda deyilənlərdən belə nəticəyə gələ bilərik ki, **Hindistandan alınan silah və hərbi texnikanın Ermənistan ordusunun bərpasında birmənalı olaraq müəyyən rol olacaq, lakin bu amil yaxın gələcəkdə regionda güc balansını dəyişmək iqtidarında deyil** və baş verə biləcək döyüş əməliyyatları zamanı Ermənistanın sursat və ehtiyat hissələrin tədarükü ilə bağlı problemlərlə üzləşmək ehtimalı yüksəkdir.

---

¹³ Щербачков, В., “Индийских военных ожидает беспилотный бум”, (baxılıb: 06.05.2024)

<http://id-bedretdinov.ru/journals/articles/indiyskih-voennyh-ozhidaet-bespilotnyy-bum>

¹⁴ Հայաստանի Հանրապետության Կառավարության 2021-2026 թվականների Գործունեության Միջոցառումների Ծրագիր (Ermənistan Respublikasının hökumətinin 2021-2026-cı illər arasında fəaliyyət tədbirləri proqramı), (baxılıb: 05.05.2024) https://www.e-gov.am/u_files/file/decrees/kar/GV84-FCA9-F97C-7329/2300.1.pdf

¹⁵ Утвержден План сотрудничества между министерствами обороны Армении и Индии на 2024-2025 гг., (baxılıb: 15.05.2024) <https://news.am/rus/news/823292.html>